

Eperjes, Eperjes, te tünde, te régi

**Vers- és képkoszorú
a hetvenöt éves Zeman László tiszteletére**

Bocatus János utódja

Fazekas József vallomása

Elsősorban azon nagy tanáregyéniségek egyik utolsó képviselőjét jelenti számomra, aki egyetemes műveltségével, sokoldalúságával egykori alma matere, az eperjesi kollégium mindmáig követésre méltó hagyományait élte tovább. A pozsonyi egyetem oktatójaként személye szinte egyet jelentett számomra a magyar tanszékkel, hiszen számos tárgyat oktatva (fonetika, irodalomelmélet, stilisztika és stilisztikai gyakorlat, általános nyelvészet, lektori gyakorlat, fordítói szeminárium, didaktika) nem csupán e tudományszakok „rejtelseibe” vezetett be bennünket, hanem rámutatott interdiszciplináris jellegükre és az ebből fakadó szemléletváltás szükségességére és jelentőségére is. Az irodalom- és nyelvtudományi tárgyak az ő kezében „futottak össze”: ő volt az, aki tudományos igénnyel rendszerezte, korrigálta és bővítette ismereteinket. Tudományos munkássága bizonyos értelemben egy egész tanszék munkáját felölelő tanári munkájával forrt egybe: esetében a tudós elsősorban a tanárban testesült meg, az ő igazi területe az egyetemi katedra volt. Hálás vagyok a sorsnak azért, hogy egy ilyen nagy tanáregyéniség tanítványa lehettem.

Új Szó, 2003. november 7.

Eperjes, Eperjes, te tünde, te régi

Fórum Kisebbségkutató Intézet

Bibliotheca Hungarica

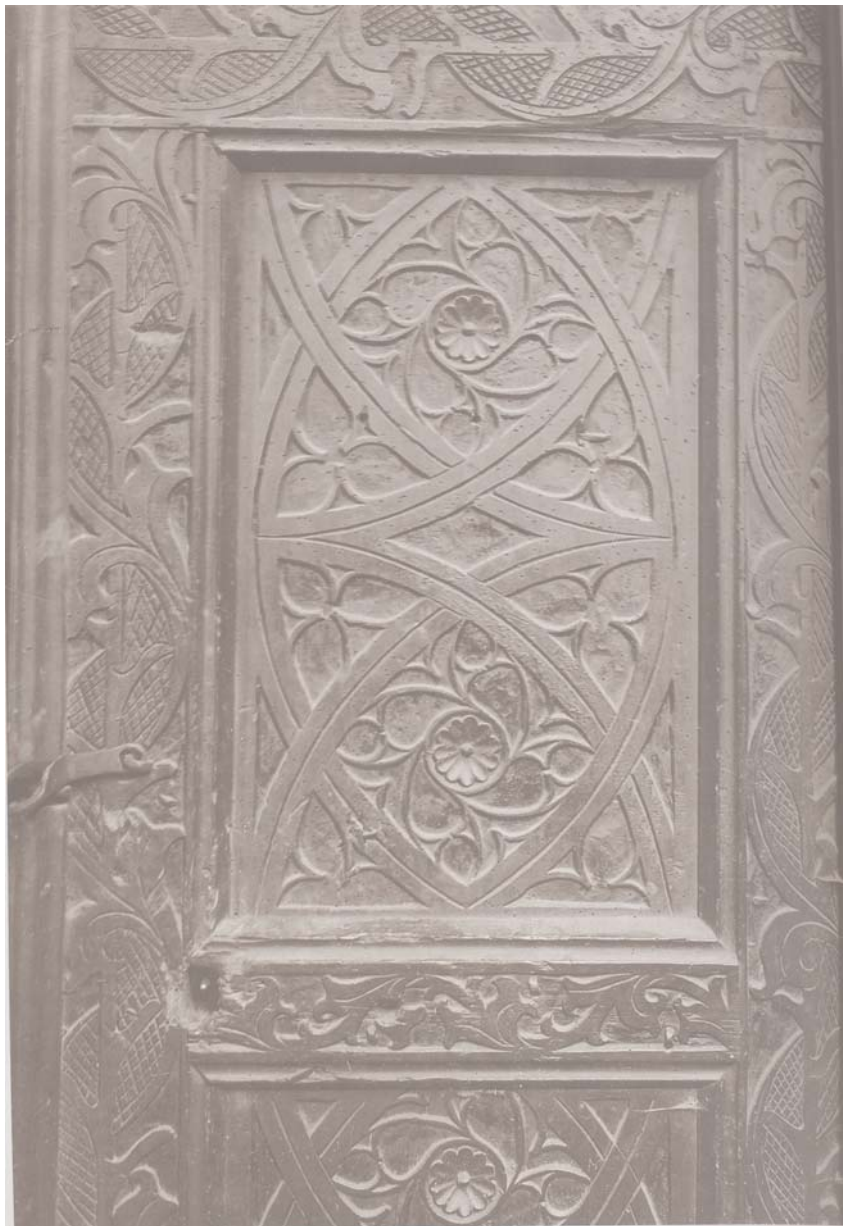
Somorja, 2003

Összeállította és a kötetzáró „Kalauz”-t írta
ZALABAI ZSIGMOND

A képanyagot válogatta
VÉGH LÁSZLÓ

© Bibliotheca Hungarica
Somorja, 2003

**„Mert a boldogságra kevés a jelen,
A multon épül az s az emlékezeten ...”
(Tompá Mihály)**

Tompa Mihály

Eperjes

Meghagyta nekünk a letűnt idő
Öreg regékben sok történetét,
S ki hallgatózik puszta templomok
S forrás vidékein, ó romok körül,
Barlangnyílásnál s mély vadonban:
Hall sok csodás, hall sok szép dolgokat.

Vak Béla jött számos kíséretével
Birodalmának felső részire,
Mely fekszik a lengyel határ felé;
Holott mély rengetegbe tévedett
Világtalan királlyal a csapat;
Lengyel határ felé volt hajdanában
Falvak helyett erdő s vadon csere.
A forró nap délpontra hága már!
Sütő sugáraitól a zöld lapu
Megszökülten ereszté el magát.
Elfáradott és megszomjúhozék
Hosszú járás-kelésben a király,
És inni kére kísérőitől.
Háromfelé szakadt most a csapat,
S indult keresni hús forrásvizet,
A messzezúgó erdő tájain.

Bélát pedig szépen leültették
Zöld gyepre, zöld fák csendes árnyiban.

Megült a fejdelem, s nem ejte szót.
– Egy pár vitéz némán állott megette,
Kit ott hagyott a többi őr gyanánt. –
A szellő gyöngéd ujját érezé,
Mely arcán simogatva elszaladt.
Hallá felette a pintyek dalát,
Kivette a rigó ugrásait,
A fiatalok hajló ágain.
Kezén pihent meg, a virágkehely
Nedvével megrakodva visszatérő
Serény polgára a köpűnek;
S eget, sem földet ő nem láthatta!

Országában ő leghatalmasabb,
És egy személyben legerőtlenebb.
S miként az ülve játszó csecsemő,
Egy lépést sem tehet botlástalan;
Hatalmas nép fölkent királya,
Gyámoltalan magában...!
Ki országának fénye, napja:
Magának éj, sötét, reggeltelen.
A nép reá néz, őtet követi,
Ő milliók léptének ad irányt,
Ő – kit vezethet gyöngé kisfiú.

És ül a fejdelem, nem ejtve szót...
De lelke mély gondokkal küszködik...
Hisz a király is ember!

És elszéledvén tűnődése:
Hozzámaszott a lusta únalom,
S legyezgetvén denevér-szárnyival,
Reá álmos, meleg szellőt vere.
Most megösmerni vágyván helyzetét,
Tapogatózni kezdett csendesen,
És ülhelyét megnézte két kezével,
S ott földi epret ére mindenütt,
Amely a fák alatt terítve volt,
Meghajlott szárán csüggve bokrosan;
Érett bogyóit a szomjú király
Magához vévén, epedése mult,
S könnyebben várta a forrásvizet.

És a nap délutánra hajlott.
Kíséretéből az első csapat
– Amely először tére vissza –
Elmondta, merre járt völgyön, hegyen,
Mint vergőde át a bozótokon;
S elmondta, hogy forrásra nem talált
A rengetegben.
Megjött a második, mely távolabb volt,
Hozván bőséggel szomjoltó vizet;

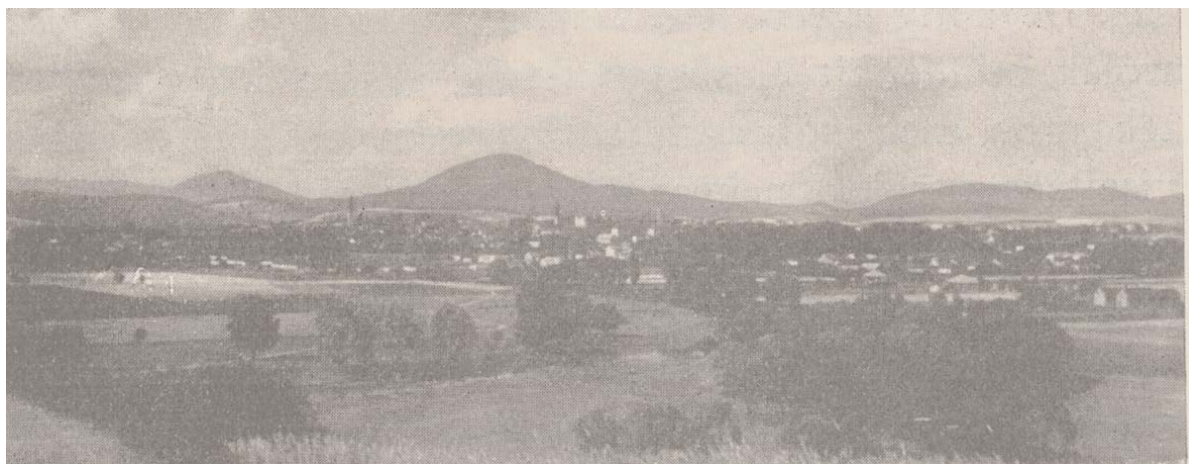
Elmondta, hús forrásra mint akadt
Hegyoldal árnyas, szirtes öbliben;
S hogyan talált rá csörrenésiről,
Melyet kövecses habjával vere.
Eloltá szomját legott a király.
Majd nagy sokára jött a harmadik
– Mely a királytól legmesszebbre járt – ,
Vidor kedéllyel szállongott elő,
És ajka tréfás, pajkos szókra nyílt.
Ujját emelte rájuk hadnagyuk,
Intvén szemével a király felé,

Mely ezt tevé: komolyság, tisztelet!
De a csapat dévajkodása
Meg nem szünék, de nőtt szemlátomást.
S amint szemügyre vették társai
A harmadik csapatnak emberit:
– Csodálkozással tekintvén reájok –
Kisült, hogy mindenik *boros*
S azok, *bizonnyal* mondák: hogy *vízet*,
Nem bort ivának forrás medriből,
De a csöppeknek ott boríze volt;
S lőn, hogy mindnyájan észrevétlenül
Kedvet kapának, s *Borkútnak* nevezték
A forrást, a völgy hűvös árnyiban.

S mond a király: vágattassék ki a
Vad erdő, ülhelyem körül!
Hol hűsítő, érett bogyóival
Talála földi epret két kezem,
Mely kínzó szomjamat megenyhíté.
Épüljön város a vadon helyén,
S emlék gyanánt a történet felől:
Eperjes légyen ő neve!

Úgy lőn, miként mondotta a király.
Kiirtatván idővel a vadon,
Megnépesült vak Béla ülhelye;
S eperszemet viselve címerében,
Épüle város, és áll e napig.
Határiban – kárpótlásul talán
A szőlő borhozó gerézdiért –
A régi forrás,
Borkút borízű nedvével buzog fel. –

[1132]

Bocatius János

**Azokra a költőkre, akik rosszindulatúan írnak
a magyar népről**

Barbár nép a magyar, mondod, nagy hírű Sabínus,
durva fölöttébb, s ezt untalan emlegeted.
S Lottichius Péter, te is azt fujod egyre – bocsáss meg! –,
mily vad a pannon nép, mennyire nyers, darabos.
És ti, kiműveltebb teuton költők is, akikre
tán a reánk szórt sok rágalom érve hatott,
lám, a szegény hún népről úgy írtok nem is egyszer,
mint mely az emberiség szégyene, alja csupán.
Rég hittem nekik én! De ma nem hihetek, lehetetlen,
mert a panón földről mit se tud itt e csapat.
Germán hűséggel számolnál róla be, másképp
érezvén, teuton, telne csak életed itt!
Míg te oroszlán vagy békében, s birka a harcban,
békés otthon e nép, s hadba vonulva szilaj.
Muraközy Gyula fordítása /1599/

Tompa Mihály

András polgár

Pajkos fiúk valának azok a
Bocskay hajdúi!
Nemigen szoktak, hacsak lehetett,
Éhezni, szomjúzni.
Nem vizsgálták, hogy a tulokra
Ki bélyegét sütték?
Hátat vetvén eme mondásban:
Törvényt ront a szükség!

És összesúgnak egy este:
Ijesszünk rá Eperjesre!
Sóvár felé van ménes, csorda,
Szakadjunk titkon *két* csoportra,

Szeben felől míg *egyik* támad:
A *másik* elhajt ménest, nyáját.
Tetszett a terv, tetszett a préda,
S még legjobban a vaskos tréfa.

Mi pedig, míg lesz valami:
Forduljunk egyet a városban;
Amíg *Lipót*, *András* és *Márton*
– Érdemes polgár mind a három –
Hajdúk zajára szét nem robban.

Mert a csapszékben mulat mindenki,
Együtt az idő jobban eltelik.

Márton polgár kevés beszédű,
Ne is busúlj, hogy megszalasszon!
Semmiben sincsen rövidsége,
Van sok pénze s jó egészsége,
S még ifju, szép menyecske mellé!
De az asszony
Úgy tetszik, mintha nem szeretné!

András szerszavas, felesége sincs,
Összekap veled, csak ránézz vagy ints;
Egy tücske van: – de több nem is kell! –,
Hogy tudnillik ő *bátor ember*!
Voltak s minő kalandjai!
Beleuntak már hallani,
És senki sincs Eperjesen,
Ki e részben Tamás legyen;
Csak *egy ember*, ki most is ott ül,
S míg András szaval: hogy a havason
Kilenc farkast vert egy bottal agyon!
És dezentort fogott
Mint vándorló legény!
Hát mikor átment a
Zajló Duna jegén!
Fogadásból mint hált egy régi várban,

Szembenézve száz kísértettel bátran –:
Ott ül! – , s elébb csak mosolyog,
Mondván: ez még nem nagy dolog!
Később rútúl kacagni kezd:
„Sógor! Ugye álmondta ezt . . .?!”

És aki ekkép lábatlankodik:
Ki volna más? *Lipót*, a harmadik;
Nagy táncingerlő, bár másképp kicsíny,
Minden lépése, szava: tréfa, csíny.

Áprilist járat, pénzt ásat veled,
A lutrin ternót, quinternót nyeret;
Talál mindenkit gyenge oldalán,
De nem *sebez*, csak *csíp*, mint a csalán;
Sokon átment, mégis mint a gyerek,
Az élettel csak játszik, enyeleg.
Ajkán a tréfa: aranyfüst – s ha szólt,
Bezománcozza a kemény valót.
Szereti őt egész világ,
Csak András nem! Oh mert hiszen
Szívén sebet gyakorta vág
E szörnyű szóval: „nem hiszem!”

Úgy volt most is; – de hah, mi zúg...?
A harangot félreverik!

Lótás-futás, rekedt zshivaj...
Mi baj...? mi baj...?

A *hajdú* tört ránk, itt a had...!
A polgárság fegyvert ragad
Mind az utolsó emberig.
S Lipót András fülébe súg
Az udvaron:
No most itt a jó alkalom...!

Elmúlt éjfél, mikor eldőlt
A csata a kapuk előtt;
Gyalog voltak a jó polgárok:
S lófélében van legtöbb károk!
Csikó, tinó elballagott...
S ez nem elég!
A veszteség:
Hét sebesült, három halott!

De ki az a bőszi óriás:
Ki ontva vért,
Bosszút állt a bajtársakért?
Két lábuért, négy lábuért...
Ki egy *véres hajdúfejet*
Lándzsán lóbál a nép felett?
Mert hozzák a harc hőset vállon,
(Hogy jobban lássák, jobban lásson)

Ez a félelmes óriás:
András polgár! Ki lenne más!
A fáklyfüstben, fáklyafényben:
Néz jobbra, balra nagy kevélyen...
Dicsősége délpontra hágott!
Fumigálja egész világot;
De oh... !
A földön minden oly mulandó!

Az *éljenek* közül kirí
Egy gúnyos mély hang: *Le vele!*
Ki az . . ? mi az . . ?
Hah, mily botrány ...!
S Lipót így szól mosolyogván:
Ez a *Márton polgár feje!*

Lát ... feldühül a nép, s gyilkost rivall –
Hőszünk fehér lesz, olyan, mint a fal ...
S hogy a *megholtnak* felesége
Kap átkozódva üstökébe:
A földről nyög fel már a bajnok ...
Jaj, irgalom! Mindent kivallok ...!
De a tömeg már cipeli ...
S rosszúl lesz a nyakabeli,
Ha néhány szavahihető
Módos polgár nem áll elő.
Csend lesz, és a tanúk beszélnek:

Csak hagyjatok békét szegénynek!
Mártont a hajdúk ejtették el,
Lelkét karunk közt adta ki;
Meghidegülve hagytuk hátra,
S hogy visszatértünk, akkorára
Fejét leszelte valaki ...
S hogy András volt: a fő elég jel ...!
A megbukott hős nyomorultan
Bókol fejével: úgy van, úgy van.!

És e sajátságos történeten
Soká nevettek még Eperjesen;
De András végképp elvonult,
Nem járt csak a szomszédba,
Szegény Márton bús özvegyét
Vigasztalgatni néha;
S szólt – bánatát enyhíteni vágyván –:
Szép halni a becsület ágyán!

„Elő se hozza! – mond az asszony – ,
Mintha most is előttem állna:
Az a véres fő, az a dárda ...
Hogy ereimben vért fagyasszon!
S mindig úgy tetszik: szomszéd ölte meg
Szegény jó Mártonom ...
S ezt a fátyolt ön miatt hordozom ...”
– Arcán bús könny pereg.

Aztán reáveti
Könnytől fényes szemét,
S András lelkéig jár
Könny, pillantás, beszéd.

A vádló lelkiösmeret,
Meg az is: hogy talán *szeret*!
Azok a gömbölyű karok ...
Szeme, mely sír és mosolyog;
Karcsu termet, lágy szőke haj,
Hókeblén a fekete csipke:
Hej, nagy gyönyör, de hej, nagy baj ... !
– És Andrást mindez lépre vitte.

Amint a násznak híre fut:
Több víz Lipót malmára nem kell!
Mihelyt előtalálta:
Rákiáltott, no bátya,
Most már hiszem, hogy bátor ember!

[1604]

Kisfaludy Sándor

Caraffának emlékoszlopa

Vadnál vadabb, veszett gonosz, rút szörnyeteg!
Hazámnak átka! Nemzetemnek ostora!
Kit – a magyart gyilkolni, s vérben veszteni,
Minthogy szabadságát szerette s nem hagyá –
Vérengező pályára Bécs bocsát vala!
Eperjesen felségesen hóhérkodál!
Apád veszett tigris, hiéna volt anyád.
Emlékezetben leszen átkozott neved,
Míg a világon pallos és hóhér leszen.

[1687]

Eperjes magyarjai Dérynéhez

Csak neked derült fel a művészi ég,
S magasra lengnek tiszta vágyai:
Hozzád hasonlítani az életben
Magyart – többé lehetetlen.

1829

Sárosi Gyula

**Egy külföldre távozott barátném
Emlékkönyvébe**

Eperjesen, nyárelő-hó 28-án 1836

Elfutsz tehát, leányka, mégis el?
Mért így feledve szép honod szerelme?
Vagy kerget a vágy égi szenvedelme?
Hazád elhagyni! – Lányka, vétkezel!

Talán a külföld szebb reményt nevel?
Talán hübb ott a szív, nemesb az elme?
S nyugpontra lél szüved szebb gerjedelme?
De mindezekre Dína nem felel.

Menj hát! Külégen űzd az álmakat,
Szerencse tűzzön néked szárnyakat:
De menjen a hon lelke is veled.

Mondd: hogy Dunánkon gőzhajó lebeg!
A Vaskaput Széchenyi törte meg,
S virrad hazánk fölött! Isten veled!

1836. június 28.

Kerényi Frigyes

Az erdei lak

Költői verseny Petőfivel és Tompával

Erdős ormok alján, völgyi sík felett
Siető kis csermely kunyhóhoz vezet.
A kunyhó ledőlne, hogyha régi fák,
Régi ismerői, nem támasztanák;

Kéményen a fecske bizton száll bele,
Hisz csak olykor-olykor füstöl tűzhelye.
Ily szegény tanyához minek a sövény?
Csak azért, hogy ágas-bogas tetején
Elmulasson egy-két jókedvű madár,
Mely a tüske közt is fütyürészve jár.

A tavasznak még csak első híre jött,
S a vityilló népe már kiköltözött, -
Síró gyermekestül künn lesz alkonyig.
Zugban a komondor mélyen aluszik.
Közelebb csak, édes zengő madarak,
Üres a ház, meg nem háborítanak.
Készülj új dalokra, kicsi zenekar,
A tavasz ha eljő, szép zenét akar;
Népszerű király az, merre csak halad,
Ily szegény tanyákat is meglátogat.

1845

Tompa Mihály

Az erdei lak

(Költői verseny Kerényi- és Petőfivel 1845-ben)

Völgy felett, a bérc alatt, közepen,
A behorpadt hegynek oldalában:
– Hallgatózva néma csend körüle, –
Nádkötésű kis lak áll magában.

A kis csermelyt rácsos ajtajánál
Át sem kell röpdülni a madárnak;
Habtalan fut, szótlan fut, benne
Tarka pintyek lépegetve járnak.

Görcsös águ bükkal a sötét szílt,
– Mely a házat vészek ellen ójja: –
Udvarába eleven sövénnyel
Foglalá be régi jó lakója.

A vadszőlő gazdag levelével,
Mely magát a vért-telekre fonta:
Sátort képez, és a gazda, déli
Álmod alszik árnyában naponta.

Míg fiát a fatetőkre csalja
A piros tojású vércsefészkek;

Vagy kiáltja gondtalan kedéllyel:
Héh, kakukk, kakukk! Szólj: meddig élek?

Zúg az élet, zúg vásári népe,
S nem hat a bérc egyszerű lakáig;
Néha hallik elhaló harangszó,
Szép idő ha gyors esésre válik.

Itt a hajnalt nem kakas kiáltja,
Van dalos madárja minden ágnak:
A rigófütty, gerlicék bugása,
S csattogánydal szépen összevágna.

Fenn, kivágott cserfa törzsökéhez
Kötve, ing a vízmosás bürűje;
És a törzsök zúgva ki- s bejáró
Kék darázsok mézetlen köpűje.

Lenn a mélyben, szirt s fatorladék közt
Elvesz a bérc harsogó patakja;
Rejteket a szirt s fatorladéknak
Smaragdszínű gyíkok népe lakja.

Hallgatás ül bérceken, omladékon....
Meg-megrendül a vakond turása....
S hallik itt-ott vén cser oldaláról
Tarka harkály gyors kopácsolása.

Meg-megdördül csendes alkonyatban
Gyilkos csője a leső vadásznak;
Fel-fellobban bérctetőkön a tűz,
Ahol a szénégetők tanyáznak.

Tengeren csend és vihar. Hazája
Mérhetetlen tenger a szigetnek.
Rengetegben csend s vihar. Szigetje
E kicsiny lak a nagy rengetegnek.

Vadregényes erdőség vidéke!
Majd ha a tél fagybilincsbe zára:
Távol nézek hótakarta kunyhód
Felgomolygó kék füstoszlopára.

És ha éjjel a lak ablakából
Mécskanócok fényt lövellve égnek:
Azt hiszem, hogy mindez lüktetése
A megdermedt jégvidék szívének.

És lelkemben nyugtató hit éled:
Nem halt meg, csak *alszik itt az élet!*

1845

Petőfi Sándor

Az erdei lak

Költői verseny Kerényi és Tompával

Mint a szív az első szerelemnek titkát,
Rejti a kis kunyhót bércek koszorúja;
Meg nem árt erőtlen szalmafedelének,
Ha dühét a szélvész e vidékre fúja.

Szalmafödelét beárnyékozza hűsen
Susogó erdőség rezgő lombozatja,
Min magát a vígan fűtyülő rigófaj
És a búsan bűgő vadgalamb ringatja.

Mint a kergetett őz, fut le gyors futással
Kis patak magasról a völgy mélységébe;
Kétfelől virágok, mint kacér leánykák,
Kandikálnak a víz fényes tükörébe.

S a viráglyánykákhöz jönnek az imádók,
Égő szenvedéllyel jönnek a vadméhek,
S élveznek szerelmet. Hej, de sok megjárja!
Vízbehullás vége részeg örömének.

A nap és a szellő szánakozva nézi;
Levelet hajít le a szellő, számára,

És ha fenn ül már ez életmentő sajkán,
Megszárítja szárnyát a jó nap sugára.

A hegyek tetőin duzzadó emlőkkel
Jár az anyakecske gödölyéi mellett. –
Kikerült ettől s a vadméhektől mindig,
Mi a kunyhó kicsiny asztalára kellett.

S bűgó vadgalamb és fütyülő rigófaj
Nem félnek, hogy őket csalják lépvesszőre...
Önmagáról tudja e lak népe, milyen
Édes a szabadság tiszta levegője.

Nincsen itten rabság, nincsen itten urkény,
Mely parancsolatját mennydörögve adja:
Csak az égiháborúnak zeng koronként
Istentiszteletre buzdító szózatja.

És az isten jó, ő nem soká haragszik:
A dorgáló felhők torkait bezárván,
Újlag mosolyg... a megengesztelődött
Isten mosolygása: tündöklő szivárvány.

Eperjes, 1845. április

Petőfi Sándor

Magyarország

Te sem termettél ám szakácsnak.
Magyarország, édes hazám!
A sült egy részét nyersen hagynád,
S elégetnéd más oldalán.

Míg egyfelől boldog lakóid
Mégfúlnak a bőség miatt:
Hát másfelől meg éhhalállal
Megy sírba sok szegény fiad.

Eperjes, 1845. április

Kerényi Frigyes

Úti tárcámból

Tengeren

Hová szakadtál, völgyi repkedő,
Meleg fészkekből a Kárpát alatt?
Hullám felett, háborgó tengeren,
Vad éji szél ragadja szárnyadat.
S hová pihenni meghajtod fejed ...
Csak száraz árboc az, zöld ág helyett.

Lombsátorokban puha dal terem;
Legyen dalom keményebb, hangosabb!
Ha a szelekkel itt viaskodik,
Tán hogy erőre, hatalomra kap.
Felhő közé borúl az énekes,
Ki villámontó zengeményt keres.

Friss harci ének illik a magyarhoz!
Zengjen buján a heverő olasz:
Fény- s illatoktól mámoros hazában,
Dicső apák dőlt omladéka az.
Ki új időn új hírnevet akar –
Friss indulót harsogtat a magyar!

S zúgják maiglan e habok a szent
Hat ezredéves régi éneket,

A föld fiának zengvén indulót,
Mióta rajtok isten lebegett.
Zúgják a part felé s szikláin át
A szent szabadság dörgő himnuszát.

Minden hab egy-egy küszködő oroszlán,
Mely homlokát az éghez emeli –
Tajtékos ajkiról harsogni hallom:
A görbedőt az ég nem kedveli.
Forr, küzd örökkön a nagy tengerár:
Hulláma megpihen – de újra jár.

Uram teremtőm, áldd meg fiadat,
Ne vesszen el szózatja keblemen;
Engedd, habár csak töredékben is,
Küzdő népemnek visszazengenem:
Az én hazám zászlóin írva áll:
Szabad jövődő, vagy nemzethalál.

[1846]

Kerényi Frigyes

Nemzeti zászló alatt

Mint kápolnában állok itt,
Hazám, zászlód alatt:
A hármasszín felszentelőn,
Mélyen lelkemre hat!

Kemény múltadhoz visszavon
S vérnek hullámirúl
Szól a *piros*, hogy fájni kezd
Szívem s el-elszorúl.

Hajh, egykor sujtoló is volt
E nép iránt az ég!
Imádkozása vért lehelt –
S ki nem hallgattaték.

Ne bánts, te metsző gondolat!
Elzúgott a vihar –
Kiszenvedé, fáradva bár,
Balsorsát a magyar.

Reményt mosolyg, reményt beszél
Piros felett a zöld:
Meghozta a jelenvaló,
Mit a múlt esdekelt!

A honfiszív vidul, dobog
Büszkén, hatalmasan!
Egy jobb jövő malasztihoz
Biztos reménye van.

De, hogyha jobb jövőre vár
Az ébredő jelen:
Mint *zöld s piros* között, a *fehér*
Legyen szeplőtelen!

Mint kápolnában állok itt,
Hazám, zászlód alatt –
A hármasszín felszentelőn,
Mélyen lelkekre hat!

1848

Dolinay Gyula

A branyiszkói győzelem

(Részlet *A szabadságharc aranykönyve* című művéből, a 189–192. lapról)

... Február ötödik reggelén megindult
Guyon seregével, s Lőcséről kivonult;
Ezerötszáz huszár, tízezer gyalogos
Követe, hideg volt, dermesztő és fagyos.
Jó darab földön át rendes országúton
Könnyű volt haladni, de ím, hegyoldalon
Az osztrák haderőt már látni lehetett,
Mire odaértek, az ágyúk dörögtek.

A hegylábánál álló előcsapatokat
Hamarján szétszórták, ámde az útjokat
Mégsem folytathatták. – Kétoldalt mindenütt
Számptalan ponton az osztrák tanyát ütött,
S felülről lefelé az ágyú s a puska
A rettentő halált szörnyen osztogatta.
Az átkelést mégis ha erőszakolják,
Sírjok valamennyin az úton találják.

Nincs hát más megoldás, mint széjjelszéledve
A fák és kövek közt jussanak tetőre.
Az oldal meredek, s havas jég borítja,
Dermesztő hidegben egy sereg hogy járja?...

– E mese-történet mégis valóvá lett,
Guyon hadserege megmászta a hegyet.
A jeges, meredek bércek oldalába
Kapaszkodó honvéd fegyverét bevágta,

Így, lépcsőt formálva törtettek előre,
És mikor jutottak egy kis pihenőre,
Fent levő osztrákra hevesen tüzeltek,
Oromról oromra ekképpen vergődtek.
Haj, hányan hulltak el? ... Felülről az ágyúk
Sikerrel végezték iszonyú munkájuk.
A küzdelmet mégis hogy siker tetézte,
Az bizony jó részben a Guyon érdeme,

Meg Erdős Imrée, a szerzetes papé,
Aztán a kereszté, tehát a vallásé.
Erdős pap jobbában kardot villogtatott,
A másikban pedig szent keresztet tartott.
Utánam, híveim, folyton hangoztatja,
Keresztény elvenni keresztet ne hagyja.
De a pap elesik, egy honvéd fölfogja,
Másik a keresztet újból ragyogtatja.

És bár a halálnak van bő aratása,
Diadal lett a vég, s ellenség futása...
Huszonhárom ponton álltak az osztrákok,
Mieinknek tehát ennyi hős csatájok

Volt, míg feljuthattak a hegy gerincére...
Ám a küzdelemnek itt még nem lett vége,
Még nagy út van hátra: szorosok, hegycsúcsok,
Ezekre húzódtak sietve osztrákok.

Azaz hogy akartak, de nem volt idejük,
Mert másik oldalon, íme, szemben velök
Újházi ezredes jött honvédeivel,
Erre a mieink dolgoztak két kézzel!
Az osztrák megrémül: mi Isten csodája
Hozta ily hirtelen a támadást rája?
Hát biz az úgy történt, Újházi csapata
Túloldalról került, s hátulról támada.

...Vert hadával Deym gróf Kassára bevonult,
Csúf vereségéről szomorún beszámolt.

Erre Schlick megrémült, nosza egykettőre
Sátorfáját ő is hirtelen felszedte.
Elfutott Kassáról, nem merte Görgeit
Bevárni és vele rettentő hadait.
Branyiszkói hegynek megtisztított útján,
Egész hadseregünk átjött nagy szaporán,
De az volt a baj, hogy három napot késtek,
Mert szép Eperjesen pihenőt rendeztek.

Ez időt használta aztán Schlick fel arra,
Hogy Kassáról magát hirtelen elhordja...

1849. február 5.

Kerényi Frigyes

Vidám valék

Vidám valék a bucsúzás alatt,
Miként a húr, mely zeng, midőn szakad.
S míg vágyaimnak szárnya csattogott,
Nem hallhatám a rezgő bánatot.
Kihallik immár – csengő hangja lett:
Hazám, isten veled!

Nem állhatok meg véghatárodon,
Mert a hajó két izmos karja von.
Körülem alvó vándornép hever –
Csak a hajó s a dalnok szíve ver.
Éjféli szellem az emlékezet
Hazám, isten veled!

A kor a sírból kel, s ölembe jó
Elhalt menyasszonyom, a múlt idő.
Hajában koszorú, amely pihent vele:
Ifjúkorom letépett levele,
Meghervadt dalaim, virág helyett.
Hazám, isten veled!

Egy kézszorítás, egy hideg mosoly
S a múlt időnek árnya szertefoly.
Van még tebenned elven ajak,

Kinek számára dalaim hangzanak;
Van sorsomért könyörgő szeretet –
Hazám, isten veled!

Ki messze jár, lel boldogabb hazát,
S fájó haraggal gondol vissza rád.
Dicsőséged megvénült óriás.
Ki önmagának síri gödröt ás,
S kivész, hahogy nem hagyna gyermeket –
Hazám, isten veled!

De ismerek én tőle gyermeket,
S ebből hatalmas férfiú lehet!
És nemzetegység, nemzetboldogság
Leendenek a piros unokák:
Szabadságnak hívják e gyermeket.
Hazám, isten veled!

Tompa Mihály

Levél egy kibujdosott barátom után

Ki messze, messze vagy, kinek hajója már
A zúgó tengeren remélve, küzdve jár,
Vagy a boldog világ előtt horgonyt vetett:
Egy-két szót, jó barát, hadd szóljak még veled!

Nem is érlek be tán, mint madárt a haraszt,
Amelyet a szellő azon fáról szakaszt,
Hol vesztett fészke állt, kiseded családja benn,
S a távozó után lebbenti csendesen.

Lelked mit érezett, hogy elhagyád e hont,
Midőn úgy hagytad el, hogy sose lásd viszont?
Nem állított meg a határnál valami...?
Honszeretet, ha azt ki tudnók mondani!

Égnek fejed felett nagy fényes csillagok,
A gazdag föld ezer virágtól mosolyog;
Ah, de azok neked mind ösmeretlenek!
S nem ezek közt valál futkározó gyerek.

Mert a boldogságra kevés csak a jelen,
A multon épül az s az emlékezeten;
Örömeinkre színt s derűt titkon az ad,
Mint a gyök adja a virág színét, szagát.

Szó nélkül távozá, – nem vádollar, hiszen
Hogy kínos lett volna bucsúznod, elhiszem!
A daru is búsan kiáltozik, pedig
Egész nemzetével útra kerekedik.

Mégis, mégis minek hagyta bennünket el?
Meglásd, ha itthon fájt, ott is fáj a kebel;
Bizony, ha lelked fáj, ha rajta seb vagyon,
Könnyebben begyógyul a honi hantokon.

S ha vígan lépted át a háznak küszöbét,
Honnan vidám zene s pohár csengett eléd:
Nincs lelked, hogy meleg részvéttel hágyad át,
Midőn nagy bú miatt gyászt öltött a család?

Ha aki fölnevelt, a kedves jó anya,
Betegen, rongyosan elédbe állana:
Karjába omlanál, ölelve melegen,
Azért, hogy rajta már nincs bársony és selyem.

Mégis szülőhonod, a legszentebb anyát,
Nehéz óráiban, rossz gyermek, elhagyád!
Mert úgy szeretted, hogy tovább nem nézhetéd
Sápadt arculatát és könnyező szemét.

Mert akit szeretünk, míg ajka mosolyog:
Búbánatában is legyünk osztályosok!

Vegyük el a csapást, miképp a jó napot,
S egymást ne hagyjuk el, ha a sors elhagyott!

Nincs-e elég sebed, oh népem, ami fáj,
Hogy elszéledsz, mint a pásztor nélküli nyáj...?
Itthon még nemzet vagy, bár gyászba öltözött:
Koldus földönfutó más nemzetek között.

S te mit mivelsz? Mi sors kíséri életed?
Megadta a remény, mivel kecsegtetett?
Ha hallanád szavam, tudom mit érzenél:
Szívet cseréljen az, aki hazát cserél!

Hol annyiszor vigan barátkozál velünk:
A kerti hárs alatt ugy el-emlegetünk!
És a szokott helyen szemünk gyakran keres,
De széked örökre üres maradt... üres...!

S ha koccan a pohár – míg a meleg szavak
A bujdosók nevét éltetve hangzanak, –
Nem hangzik össze jól, – csengése oly siket...
Oh, hogyan volna az? – hiányzik a tied!

Mért is nem vagy köztünk, elbujdosott barát!?
Minden szó és emlék búsan utal rád...!
Bejárom a mezőt, a zúgó patakot,
Hol ábrándos lelked gyakorta múlatott.

Megnézem elhagyott kertet s szilvásodat,
Hol ápoló kezed nem nyes, nem oltogat;
Minden úgy elvadult, úgy elhagyatva van,
Csak a vad természet munkál szabálytalan.

Ledőlt gyepamlagod befutta a szeder,
Virágos ágyaid mohar, gaz verte fel,
Öreg szüléd, szegény, mit sem gondol vele,
Te voltál szívének virága... öröme...!

Befordulék hozzá: már sokkal csendesebb,
Mélyen talált szivén beljebb vonult a seb;
Mint a láng elsőben felcsap, s ha ellobog:
Hamu fedi el az élő zsarátnakot.

Beszélgettünk,... ő is szólott, de keveset, –
Kiméltem fájdalmát, s nem említém neved;
S mellette a bánat keserűn meghatott,
Hogy úgy kell tartanunk, mint aki már halott!

Pedig te élsz. Élj is, barátom, boldogan!
Erős légy, ha mégis a bánat megrohan;
Mert hosszú hervadás emészti azt a fát,
Melyet nagy korában tesznek más földbe át.

S midőn hazánk felé a vándormadarak
Hazádnak partiról majd visszaszállanak,

Küldj tőlünk, amit mi neked nem küldhetünk,
Reményt, enyhületet s örömtavaszt nekünk.

1851

Tompa Mihály

Barátim emlékezete

Átlépem még egyszer e háznak küszöbét,
Hol annyi szép órát tölték el egykoron;
Sötét, bús a szoba, a lelkem is sötét...
S midőn az ösmerős kilincset megnyomom:
Szemeim keserű könnyekkel nedvesek:
Nem sietnek elém, akiket keresek!

Mért jöttem én ide? nehéz megmondani...
Az emlékezetnek halvány mezejében
Eltűnt örömeknek másod-virágai
Ámítnak e helyre, hogy őket letépjem!
Látogatni jöttem; – de kik reám várnak:
Meleg szívek helyett sötét fagyos árnyak.

Melyet maga után hagy mindenik halott:
A sír olyan gyászos, mégis szent örökség;
Töletek, kiket a sors már elaltatott,
Mi egy zöld sírhalmat, még azt sem öröklénk!
Nem lel a bú, amely hozzátok vándorol,
Fekvén ösmeretlen rögök közt valahol!

Elmentetek messze, meghalni mentetek...!
Bár itt nyugodnátok, hol a völgy és halom,
A lomb és a szellő, a futó csermelyek,

Dicsőítve vannak zengő hárfátokon!
Lelkem hallja a dalt, s buvában úgy remeg...
Ki éltem, borongtam, daloltam veletek!

Hajh, minő perc volt az, amidőn mi hárman
Legelőször jöttünk össze váratlanul...
Csak néztünk egymásra, boldog némaságban,
Míg három ifjú szív híven egymásra hull...
S mint a fenyő, melyet ér az ég villáma:
Nagy érzéstől borult lelkünk fényes lángba!

Hajh! Szép élet volt az ...! vigadtunk, szerettünk!
Lelkünk a jövőbe szép reménnyel nézett;
Tündér sátor gyanánt borult el felettünk
Örök himzetével ragyogó költészet.
S mint egy háromfelé kibomlott aranyszál:
Kisért, összetartott elválásainknál.

És most, hű tanúját e boldog időnek,
Az erdei lakot elpusztulva lelem!
Lakói kihaltak, őrfái kidőltek...
Vad folyondár kúszik a rozzant fedelen!
Ez tartja össze még, csak úgy áll fenn a fal, –
Mint költőit is az emlékezet s a dal.

Mert a három közül már csak magam vagyok,
Kettő felett a nap örökre leszállott;

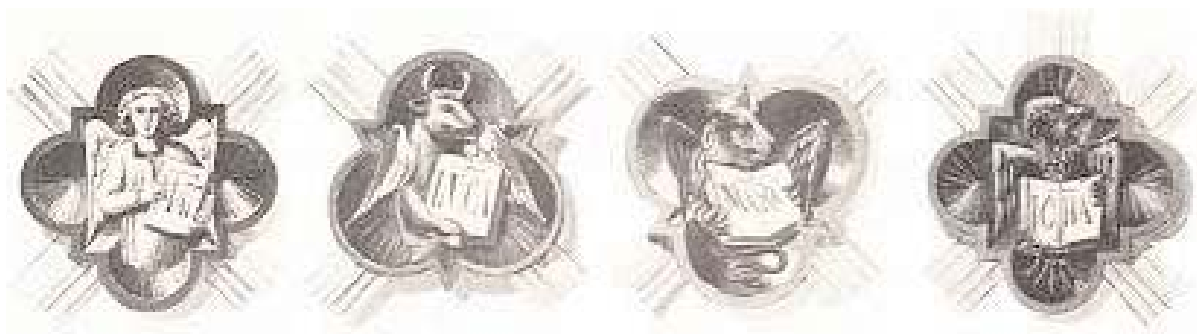
Buzogván lelkekben fényes gondolatok:
Sirba vittek egy-egy gazdag szép világot.
Elmultak ... eltűntek életök javában ...
Miért is nem haltunk már meg mind a hárman!?

Könnyebb ott fekünni a sírnak ölében,
Mint fenn virrasztani a sirhalom felett;
De ha ti alusztok, hadd legyek én ébren,
Könnyekkel öntözni fájó emléketek!

Te gyászos szemfedél! halál vitorlája:
Mennyi fényt, örömet borítasz homályba!

Nem lépem én többé e küszöböt által,
Nem vonz a puszta lak, rom és bánat van ott;
Visszatér e tájra a tavasz s madárdal,
Csak egy nem tér vissza: a költő, a halott.
Míg hamvaikat a szél hordja szerte-szét:
Őrizzük a költők szent emlékezetét!

1852

Sebesi Ernő

Elfekszem a dombon

*Eperjesnek mondom:
azoknak a fáradt domboknak,
nem az embereknek!*

Az úton még a régi sáros szőnyeg,
 gebék porolják: bámész, bús cselédek,
Még rátok szól hangja hajnalszellőnek,
 s a hegy mögül az ég ásít felétek,
kopasz jegenye strázsál az út árkán,
 didergő vackán veréb silbakol,
a felhőt nézi, úgy száll, mint víg sárkány,
 de beléhuhog ösmerős bagoly.

A híd is úgy recseg, mint rég, ez itt lent
a Szekcső, most is kerüli Eperjest,
itt láttam lányt én, először, mezitlent,
de jég alatt volt, hulla volt, szederjes!

A kis patak most is oly büszkén csobban:
fürdővendége most is az izzadt Nap,
fejest ugrál a megtisztelt habokban.

Dél van. A csöndbe sarlók izzanak.

Te sárosi vár! közel ülsz az éghez,
itt elkellne hús leheletnyi árnyék,

küldd már az alkonyt, a tűzből elég lesz:

egy élet lángja nékem úgyis jár még,
unt melódiát zümmögnek a drótok,
a póznák oly kíváncsin ágaskodnak,
a Keresztet most is köszöntik a tótok,
s zeng szerenádja méla nádasoknak.

Kis házikóm! Mohos hajzata őszül,

hogy megrokkant! kis kéményén köhécsel,
ablakán részeg szélvész zörget böszül,
szentjánosbogár idetűz a méccsel,
ó, nem lidércfény, mely ide kacsingat:
százlábu vasbogár száll, picit áll is
itt utaztattuk ingyenálmainkat:
prüszkölve sóhajtsz, ócska vicinális.

Holt korcsmárosok: mózesfejű szentek,

kik feltámadást temetőn kotortok –
nótás virrasztók, mily hajnalnak mentek,
és hová úszott édes, drága bortok?
s kik bölcsőtlenül hintáztak teknőkbe,
hadd ringatlak utólag, árva kölykök,
szomorúságtok úgy sírt felém bögve,
s most cifra pruszlikokba tündököltök.

Egy holddal sápadtabb lettél, holdtölte;
sztrájkoljatok csillagok: égi posztok!
Száz ábrándom garázda csönd megölte
s hamis tanut: emléket minek hoztok??
És te is sápadt lettél, te is, Isten,
kinek templomudvaron lestem léptét.
Kóbor koldusba láttalak, bizisten!
Ha háborgó szakállát ebek tépték.

Hisz kakasszó is bús imának zendült,
szent-olajt néztem esőn – emberek!
S mit hitnek hittem, mámorosan, szentül,
most könnyem mocsarában hempereg.
Fussatok, felhők: fodros, csipkés delnők,
a harang ezüst hullámokkal üldöz,
belétek döf, mint füttyel kicsi felnőtt,
Ha leszól büszkén csacska anyaszülthöz.

No nézd! az ég még elsírja magát, ott,
csak nem búsulsz annyira énmiattam?
Minek a könnyed: mennybéli agátod,
mint szorult tolvaj, lerázom riadtan,
vén utszéli fa, estimát susogva,
légy mentőangyal, ernyő énfélettem,
úgy nézek rád mint halott, ciprusokra,
az életem: rossz álmom, elfeledten.

S józan földre égi bor csak zúdul,
hitelért hálát könnyel öntözök le.
Árnyak festik az Éjt, ki kerít rútol,
s már ég a város kéjpir-köntösbe,
lám: kezdő, szerény, dombos, álmos tájak,
kérődző szemem visszamegy hozzátok,
itt kolompommal némán hadd kószáljak,
csak bánatnyájam vissza ne hoznátok.

Igen, igen! a mult! Ni: tilalomfa,
ez nékem most csak kurta, szűk, arasnyi,
már rég nem porzik élet a malomba,
s most kezd először lelkembe havazni,
tudom, mint szappanbuborék fiuknak,
úgy elpattant és elveszett a multam,
s mert esti bokrok jóéccakát sugnak,
csak álmomba játszhatok lázba fultan.

1919

Sebesi Ernő

Eperjes

Hodinka Tivadarnak

Királyi kezek vaksin tapogatták
mostani helyén városom szűz testét,
szép nevét, mondják, okos papok adták,
az eper ízét ajkukon, hogy lesték.

Most gondolatban a Táborra kúszom,
itt Petőfivel szemezett a Tátra,
s a Multak serpentinjén visszacsúszom,
mert régen nincs előre, nincs, csak hátra!

Nemegy álmomba haltam én itt szörnyet,
hogy Caraffa hóhérja fölém görnyedt,
de kuruc fejek bókoltak felettem.

Ó, Rákóczi-ház, csaknem elfeledtem,
a vén kapu is titkos szélre tárul,
és sóhajtozik örök, nagy Uráról.

(1928)

Mécs László

Sáros, szeretlek!

Szél döngeti házam: üzentek felülről.

Fent zúgnak a hegyek, fent zúgnak az erdők,

hej, hova lettetek, gyerekkori napjaim,

hej, hova lettetek, ifjúkori éveim?

Hej, fűzfának állatok valahol a faluvégen,

sípot csinál belőletek valami legényke.

Hej, hársfának állatok valahol az erdőszélen,

méheket legeltet rajtatok valami öreg méhészt.

Hej, gyöngyvirágnak állatok valami tölgyes mélyén,

Kassára visz eladni valami szegény nénike.

Hej, fű, fa-virág, madár lett belőletek,

ott rejtőztök a földben, felhőkben, ifjúkori éveim.

Hej, könyvek káposztáján átettem magamat. Vénülök.

De ma is szeretlek, elindulásom földje,

fiatal anyácskám, dajkaföldem, Sáros,

szeretlek!

Ködtelen, hótalan, világos fejű hegyek,

szeretlek!

Derűs lelkű dombok, nap-csókolta lankák,

szeretlek!

Gyöngyvirág-álmú tölgyesek, borovnyicás bükkösök,

szeretlek!

Elvarázsolt szüzekék, szélfinom nyirecskék,

szeretlek!

Eperillatos vágások, hegyháti málnások,
szeretlek!

Erdei sötétben rejtőző rejtelmek, félelmek,
szeretlek!

Erdei utakon átfutó erecskék,
pisztrángos patak, gyerekszájú csobogások,
szeretlek!

Gyerek-fürdető, fényes vizű folyamok,
szeretlek!

Mézfüves, kakukkfüves erdőszéli tehénlegelők,
hol mezitlábos gyerekek tüzet, lombkalyibát csinálnak,
szeretlek!

Gyerekkori társalkodómőim: cinkék, csízek, rigók,
stiglicek, pacsirták, pirókok, pintyőkék, sármányok,
szeretlek!

Tehén-jámbor, evangéliumi-jámbor parasztok,
szeretlek!

Branyiskó, Sáros, Kapi vára, romantika,
szeretlek!

Fiatalnak maradt anyácskám, dajkaföldem, Sáros,
szeretlek!

A Nagyalföldhöz nem volt semmi közöm!

Csak a folyóink mentek dél felé,
mint a vérerek mentek a szív felé...

(Hej, jég van a folyókon, beteg a lüktetés!)

Csak a madaraink mentek dél felé
mint zenésítetlen őszi elégiák,

és visszatértek, mint zengő tavaszi himnuszok...
(Hej, kísértet-némán járnak vissza a madarak.)
Csak a szélkamaszok bukfenceztek dél felé fagyosan,
és visszatértek forrón ibolyát csókolni a dombokra,
pipacsot csókolni a vetésbe, fecskét parittyázni az égre...
(Hej, fagyosan, jégcsaposan járnak vissza a szélfúriák!)
Dajkaföldem, Sáros, szeretem a mondásodat,
„a szivárvány vizet iszik a földből.”
Aki Szivárvány akar lenni, szivnia kell a szülőföld vérét.
Én belőled szivtam a szivárvány színeit.
Így lettem magyar szivárvány. S addig maradok,
míg le nem hullok rólad, mint a csecsszopó a csecsről...
(1930)

Győry Dezső

Sárosi sirató

Fábry Viktor emlékének

1

Eperjes, Eperjes, te tünde, te régi,
a sóhaj a sóhajt temetve kíséri
e szóban, e szívnek, mely gyászhaj-terhes.
Szeretve siratlak, temetlek, Eperjes.

2

Zokogjatok egybe, víg sárosi dombok,
s az Erdei Laknak tanúi, falombok,
és újra zokogjon vezére harangja,
hadd kongjon a bongó százhársfai hangja.
Ó, lázadozó hit, baráti keserves,
minek sebesítet a szívem, Eperjes?
Nem volt-e elég már a vágyak ütötte?
hogy második ízben halállal ütöd, te
törékeny edényem – szerette-szerettét –
szíveddel a szívem, elsírva elestét,
kisírva omoltát e drága fiaknak,
temetlek, Eperjes, szeretve siratlak.

3

Ó, lány, aki voltál, s ki tudja, ma hol vagy,
emlékszel az estre? Emlékszel-e: vagy-vagy?

És Tábor-i éjjel, emlékszel-e rája:
hol vagy te, a könyvek-könyvés nevű bátya,
apámnak utóda, bús életadósság?
... Fiadnak utóddá simítja a jóság,
mely nő a nagyokban, a jajban se dűlve.
A könnyem, Eperjes, simítva töröld le.

4

S nyugovóra a nyugtot elérni hiúnak,
ki mégis odaadtad, a kerge fiúnak
– talán üki révén – nyugtát, kicsi paplak:
s lelkének adója, siratva siratlak.

5

Búsulni ha tértünk, gondúzni ha kellett,
rajongani asszonyt hármasba ha tellett,
s hívőre hitetni várost vala óra:
csodálva akadtam szavukra: a Szóra;
az Isten igéje, az élet imája,
az ember igéje, a nemzet igája,
a szív szava és az igénye az agynak:
bennük kisugárzó egyé magasodtak.
Suttogd az időre kifájva, a kedves
nevet, Samu, Viktor... s e három Eperjes.

6

Nem ér ma az élet nagy árt csak a cenknek,
megint igazuk volt, hogy elfele mentek.

... S elindul az áldva-emplékezet értük,
mint helyben a hullám, zöld lelki vetésük,
s mint bálon a bókjuk mézelg vala hölgyön,
száll tarcai váron s a sárosi völgyön.

7

Eperjes, Eperjes, te tünde, te régi,
a sóhaj a sóhajt temetve kíséri
e szóban, e szívben, mely gyászhaj-terhes.
Siratlak, idézlek, temetlek, Eperjes.

1940

Ásgúthy Erzsébet

Krisztus, hol vagy?

Vak sorsunk sikoltása ez.

Kint szürke ólom permetez.

Kutya üvölt az éjszakába,
kopog a koldus csonka lába,
a szívünk üres, mint gazdátlan tanya.

Mert tovább tart az örök Bábel,
Még mindég harcol Kain és Ábel,
S üres bölcsőt ringat a Szűz Anya.

(1941)

Kelembéri Sándor

Magyarok a rádió előtt

Arcuk szikkadt, csontos, tatár koponya,
a lábuk csoszogva, nehézkesen lépdél.
Baktatnak az utcán némán, komoran,
szemük parázsa a messzeségbe néz el.

Egy boltajtóból rádió hallik szét:
baktató magyarok szótlánul megállnak,
s szomjasan hallgatják a szót, a zenét.
– Egy püspök szól Pesten a mai vasárnap.

Előbb hallgatják, majd fölcsillan hittel
a zsoltár, hogy erős várunk nekünk Isten,
a rádióval együtt énekelik.

Aztán elhal a szó, véget ér az ének:
szomorú magyarok némán összenéznek,
és tovább ballagnak lassan, csendesen ...

(1941)

Ásgúthy Erzsébet

Halottak napja volt ...

Esterházy Jánosnak

Halottak napja volt.

S a sír felett
nem gyúltak gyertyák.
Zsoltárt nem zengtenek
Siratók. – – Ó, tompa jajszó kongott
csak, mint a néma dob.

S a mélyben lenn:
– mint fonálról leszakadt orsó –
koppant a rög, koporsó-
fedelen.

Virág nem volt a hant felett.
Igét a pap nem hirdetett.
Jeltelen volt a sír. – – Ó,
nem állított fejfát a síró
város, Harangok nem zúgtak.

A domb tövében
csak egy fenyő állt őrt

az őszi éjben.

Csak egy fenyő volt.

De keményen állt.

Mintha nem látta volna

a halált. – –

És sudár törzsén mint az ölelő
karok nyúltak a zöld gallyak elő.

Didergő madarak bújtak alá,
és ég felé tört, mintha mondaná,
vagy maga lenne szent vallomás,

Halottak napja van,
de lesz: feltámadás!

(1941)

Ásgúthy Erzsébet

Add tovább a lángot!

Hogy gyújtó csak, vagy faggyúgyertya fénye,
sercenő mécs, vagy szikra, pislogó,
mindegy. De: tűz – mely fényt vet a sötétbe,
láng: mely biztatva ég, ha tomboló

vihar dúl kint a százados határba.
Csak éleszd, támaszd, fujtasd szüntelen!
Ne hagyjátok elaludni a lángot,
Apák! Fiúk! A láng, az szent legyen!

Ne hagyjátok elaludni a lángot!
Szurokba mártsatok ezer husángot!
Ezer staféta hordja szüntelen

az égő fáklyát őstől unokához.
Testvér! rohanj! és add tovább a lángot!
Hordozd körül a völgyön, bérceken,

Lobogtasd meg! S tán égig érő máglyát
gyújt lángra szívig harsanó szavad:
A lángnak kialudni nem szabad!

(1942)

Ásgúthy Erzsébet

Hiába űz idegen tájra

Jaj, öl a fény, s keserű lesz ott számban az íz zsenge virága.

Hiába űz idegenn tájra napfény-keresés, új bor vágya,

Hiába nem volt még az ég tán soha azúrabb, soha kékebb,

A déltől visszakövetelnek északibb, zordonabb vidékek.

Idegen lombok, vidám dombok, derűs egek, virágos kazlak,

Kísértő vágy távol varázsa ... büszke kínban be mehtagadlak!

Jaj, magyar bolyba keveredtem – fajomnak tán nincs is már célja?

Mégis valami nagy parancs köt, jobban, mint a bilincs acélja.

Zordabb a gond a honi tájon, fájóbb a hév, mely hajtja vérünk,

Igévé lesz a szó az ajkon, s nincs mérték itt, mely mérné bérünk.

Állunk a Végeken– mint vártán – a nagy Viharban, egymagunkba,

Megtépett tollal, csonka szárnnyal, kialvó méccsel ablakunkba.

Itt tart valami furcsa bánat. Hejh! Mégis itt és mégse másutt.

A sorsunk ez és mindhiába! ... A fajtánkhoz nem vezet más út.

Sorsunk sebére ráhajolva idézzük fel Golgotás multunk,

Szentelt a föld, amelyből nőttünk, s majdan pihenni visszahulltunk.

Ekével, tollal, vagy kapával ássuk fel újra, szántsuk végig,
Hogy új legendák ágyát vessük anyaföldtől a kéklő égi.
(1943)

Ásgúthy Erzsébet

Tarca-part

Magányos vagy? Ne bánd, te árva fűz,
Ki bomlott hajjal állsz a víz felett,
S üres karokkal meredsz ég felé,
Mert elhagyott már minden leveled.

Sóhajt, suhogtat, míg cibál a szél,
S vígan füttyül a téli táj felett:
– Nem vagy kivétel. Vannak társaid. –
Te itt fakadtál: itt van a helyed.

Te itt fakadtál mostoha rögön,
Megtépdesett, mosódó partokon.
Napfényes, cifra ég alá került
Talán a többi, gazdagabb rokon.

Van társad tán, kit sorsa többre vett,
S virul nyesett park kőfalán belül.
Te partot kötsz csak, fészket rejtegetsz,
S itt állsz továbbra is – rendületlenül.

Te partot kötsz csak, fészket rejtegetsz,
S csak állsz, mint őr, ki őrhelyén kitart.
Téged is itt köt gyökered...Ne bánd!
Szívére zár az omló Tarca-part.

[1943 után]

Ásgúthy Erzsébet
Városom

Hogy fessek néked képet róla?...
Öreg város, boltíves, büszke.
Emlék emlékre tornyosúl itt,
Mint ősi tűznek hamvadtt üszke.

Itt egy szobor a domb tövében,
S a sánc, a fal, mely várost védett.
Ez a Tábor... Ezek a „brankák”,
Itt álltak strázsát a vitézek.

Emitt a tér, mint véres emlék,
Igazságért sikolt az égre,
Rossz csillagú magyar időkben
Ártatlanoknak hullt ott vére.

Ez itt – egy percre lassítsd lépted! –
A nagy Rákóczi régi háza,
Itt őrizték a zord pribékek.
Amott áll még a vén kaszárnya...

A kapualjban rejtekajtó...
Vajon ki járt ott titkos éjen?
Uszályos dámák selyme surrant?
Vagy vérpad volt a pincemélyen?

És itt a régi alma mater,
Kossuth lelkének melegágya,
Itt a klastrom s a „promenáde”,
legendás szerelmek tanyája...

És igen!... én is itt vagyok... Hajh!
Innen szakadtam, ide térek.
Megverten, győztesen, vagy bárhogy,
De szent hűséggel, amíg élek.

[1943 után]

Utószó helyett avagy Versre vezérlő kalauz

Ez a belső használatra szánt, bennfentes irodalmároknak címzett, Zeman László köszöntésére megjelent kisdud antológia, az *Eperjes, Eperjes, te tünde, te régi*, a dolgok természete – és többféle nyomós ok közrejátszása folytán – nem tartalmaz(hat) sem alapos filológiai apparátust, sem terjedelmes utószót. Fontosnak tartjuk azonban – legalább dióhéjban – az alábbiak közlését:

1) A szerzőkre vonatkozó életrajzi-bibliográfiai adatokra nézve – a Szinnyeivel kezdődő egyéb irodalmi lexikonaink mellett – 1. a Csanda Sándor szerkesztésében megjelent *Magyar irodalmi hagyományok szlovákiai lexikonát* (1981), továbbá a Fónod Zoltán szerkesztésében napvilágot látott adattárat, *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona, 1918–1995 c. munkát* (1997).

2) Az Eperjesre vonatkozó roppant gazdag történeti irodalomból, esszéisztikus városképből mint „versháttérként” szolgáló anyagot legalább az alábbi műveket ajánljuk a tisztelt Olvasó figyelmébe:

a) Tóth Sándor: *Sáros vármegye monográfiája I.* (Bp. 1909), *II.* (uo. 1910), *III.* (uo. 1912);

b) Gömöry János: *Az eperjesi ev. kollégium, 1531–1931.* Prešov, 1933;

- c) Gömöry János: *Eperjes*. In: *Szlovenszkói városképek*. Tátra kiadás, Bratislava-Pozsony, 1938;
 - d) Gömöry János: *Emlékeim egy letűnt világról*. Bp. 1964.
 - e) Szombathy Viktor: *Szlovákiai utazások*. Bp. 1975, 168–172. l.
 - f) Zeman László: *Gymnasiologia*. Az eperjesi Kollégium és áthagyományozódásai. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Lilium Aurum (2003)
- 3) Antológiánkban háromféle évszámjelölést alkalmaztunk.
- a) A zárójel nélküli dátum a vers megírásának az idejét rögzíti; többnyire magától a költőtől származik, szerves része a szövegnek: vagy egyéb más forrás alapján pontosan megadható (Kerényi Frigyes *Úti tárcámból* című verse – a Szinnyeiből tudjuk – a költő egy 1846-os külföldi utazásakor keletkez(het)ett.
 - b) A (...) -be tett évszám az egyes költők *önálló kötetének* a megjelenési évéhez köti a közölt verset; a kötet cím *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona, 1918–1995 c.* kézikönyv vonatkozó szócikke alapján könnyen azonosítható. Szintén zárójelben állnak az antológiáknak (*Szlovákiai magyar írók antológiája*, Bp. 1942), illetőleg a pozsonyi *Toldy Kör Évkönyveinek* az évszámai (a Kelembéri-vers esetében az 1941-es, Ásgúthy *Hiába űz...*-je esetében az 1943-as évkönyv).
 - c) A [...] -be tett évszám: visszavetített dátum – a vers tárgyául szolgáló történeti esemény *valódi* vagy pedig hozzátétőlegesen pontossággal *valószínűsíthető* éve. Tompa *Eperjesének* az esetében az [1132] a város alapításának a tényleges éve; Kisfaludy *Caraffa*-verse esetében az [1687] a

hírhedt eperjesi vértörvényszék hóhérkodásának ugyancsak a tényleges időpontja. Kerényi Frigyes *Úti tárcámból* c. verse kapcsán megjegyezzük, a költő 1846-ban járt – hajón is – külhonban. Egy másik Tompa-opusz, az *András polgár* [...] -be tett évszáma, 1604, a Bocskai-felkelés Felső-Magyarországot – s benne Eperjest is! – érintő kikövetkeztetett, valószínűsíthető dátuma. A kötetzáró két Ásgúthy-szöveg Turczel Lajos szerint a költőnő hagyatékából került elő; a Turczel szerkesztette *Ének az éjben* című, 1986-ban megjelent antológia a forrásuk, ám minden bizonnyal még a „második kisebbségi sorsban” keletkeztek. – Bár ez a módszer filológiai szempontból – tudatában vagyunk ennek mi is – vitatható, az eperjesi ihletésű magyar líra történetiségét, nemzeti(ségi) sorsunkat tükröző *folyamatjellegét* csakis ily módon tudtuk, elsődleges célkitűzésünket követve, hűen bemutatni. Hiszen – hogy kötetnyitó mottónkra utaljak vissza – „... a boldogságra kevés a jelen, / A multon épül az s az emlékezeten”.

2003. november 11.

Zalabai Zsigmond

Tartalom

Tompa Mihály: Eperjes	8
Bocatus János: Azokra a költőkre, akik rosszindulatúan írnak a magyar népről	13
Tompa Mihály: András polgár	14
Kisfaludy Sándor: Caraffának emlékoszlopa	21
Eperjes magyarjai Dérynéhez	22
Sárosi Gyula: Egy külföldre távozott barátném Emlékkönyvébe	23
Kerényi Frigyes: Az erdei lak	24
Tompa Mihály: Az erdei lak	26
Petőfi Sándor: Az erdei lak	29
Petőfi Sándor: Magyarország	31
Kerényi Frigyes: Úti tárcámból	32
Kerényi Frigyes: Nemzeti zászló alatt	34
Dolinay Gyula: A branyiszkói győzelem	36
Kerényi Frigyes: Vidám valék	40
Tompa Mihály: Levél egy kibujdosott barátom után	42
Tompa Mihály: Barátim emlékezete	47
Sebesi Ernő: Elfekszem a dombon	50
Sebesi Ernő: Eperjes	54
Mécs László: Sáros, szeretlek!	55
Győry Dezső: Sárosi sirató	58
Ásgúthy Erzsébet: Krisztus, hol vagy?	61
Kelembéri Sándor: Magyarok a rádió előtt	62

Kiadvány: Eperjes, Eperjes, te tünde, te régi
Fórum Kisebbségkutató Intézet belső kiadványa
Kiadta: a Bibliotheca Hungarica, Somorja, 2003
Példányszám: 50
Képek: Bibliotheca Hungarica archívuma

Publikácia: Prešov, Prešov, ty pôvabný, ty dávny
Publikácia pre vnútornú potrebu Fórum Inštitútu
Vydal: Bibliotheca Hungarica, Šamorín, 2003
Náklad: 50
Fotografie: Archív Bibliotheca Hungarica

Bocatius János utódja

Zalabai Zsigmond vallomása

A csehszlovákiai magyar szakos felsőoktatásnak az utóbbi 4-5 évtizedben három meghatározó tanáregyénisége volt. Az egyik Turczel Lajos, a másik Rákos Péter, a harmadik pedig Zeman László, aki Rákoshoz hasonlóan, talán nem véletlenül, hiszen Prágában végezte el a magyar szakot, szintén – Szvatkó Pál szavával élve – „indogermán magyar” volt, azaz európai kitekintésű emberként futotta tudósi és tanári pályáját. [...] Tanári ars poeticája tömören úgy foglалható össze, hogy a diákokhoz szigorú barátság és baráti szigor fűzte. Igényességéről, szigoráról híres, esetenként hírhedt volt. Azok viszont, akik becsülték az ő önmagával szemben támasztott hallatlanul magas igényességét, a szigorát teljes mértékben tisztelték, megértették és a magukévá tették. A szigor mellett ugyanakkor a barátság is megnyilvánult benne, nagy megértéssel viseltetett a diákok emberi problémái iránt. Erről hadd mondjak egy személyes adalékot is. Az 1. évfolyam első vizsgáján lektori gyakorlatokból egy hallatlanul igényes tollbamondásban véletlenül két t-vel írtam az „asztalt” szót, és emiatt persze röptültem a vizsgáról. Hivatkoztam ugyan arra, hogy tanár úr, ebben a tollbamondásban szerepelt még 88 tárgyragos szó, mindegyik helyesen van leírva, az egyetlen kivétel nyilván elírás. Á, á, kolléga úr, mondta ő, a reflexek, a reflexek, ezt még véletlenül sem lehet két t-vel, helytelenül írni. Menjen

haza, olvasson három napig Rejtőt, és jöjjön vissza. Három nap múlva jelentkeztem nála, és újraíratott tollbamondás nélkül kaptam egy akkora egyes osztályzatot, amelynek neki lehetett támaszkodni. Nála írtam végül a szakdolgozatomat, amelyből kinőtt a három kiadást is megért metafora-könyvem, a *Tűnődés a trópusokon*. Ha tanárnak, oktatónak nevezhetem magam, azt első sorban Zeman Lászlónak köszönhetem. Ha szigorúság van bennem, és igényesség önmagammal szemben, akkor azt szintén Zeman Lászlónak köszönhetem. Ha barátság fűz tanítványaimhoz, tisztességes, korrekt, szívélyes emberközi viszony van közöttünk, azt szintén Zeman Lászlónak köszönhetem. Sokat vagy keveset adott? Azt jelentette számomra ő, mint szeretett szülővárosa, Eperjes középkori scholája számára Bocatius János, a „Felvidék Tanítómestere”. Isten éltesse tovább egyetemi éveim legmeghatározóbb tudós tanáregyéniségét, „a” Pedagógust, a 75 éves Zeman Lászlót!

Új Szó, 2003. november 7.

